

Chambre des Représentants de Belgique

SESSION ORDINAIRE 1996-1997 (*)

4 MARS 1997

PROJET DE LOI

**relatif aux clauses abusives dans les
contrats conclus avec leurs clients
par les titulaires de professions
libérales**

AMENDEMENTS

présentés après dépôt du rapport

N° 5 DE M. BARZIN

Art. 3

**Au § 2, remplacer les mots « déséquilibre signi-
ficatif » par les mots « déséquilibre manifeste ».**

JUSTIFICATION

Nous suggérons de calquer la définition de la clause abusive sur celle utilisée dans la loi du 14 juillet 1991 sur les pratiques du commerce et la protection du consommateur.

De la sorte on évite une imprécision car même si les termes *déséquilibre significatif* se retrouvent dans toutes les législations européennes (selon l'argument d'« harmonisation » invoqué par le ministre), il n'en demeure pas moins que les tribunaux nationaux interpréteront librement cette notion.

Voir :

- 715 - 96 / 97 :

- N° 1 : Projet de loi.
- N° 2 : Amendements.
- N° 3 : Rapport.
- N° 4 : Texte adopté par la commission.

(*) Troisième session de la 49e législature.

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers

GEWONE ZITTING 1996-1997 (*)

4 MAART 1997

WETSONTWERP

**betreffende oneerlijke bedingen in
overeenkomsten gesloten tussen
titularissen van vrije beroepen en
hun cliënten**

AMENDEMENTEN

voorgesteld na indiening van het verslag

N° 5 VAN DE HEER BARZIN

Art. 3

**In § 2, de woorden « aanzienlijk verstoort » ver-
vangen door de woorden « kennelijk verstoort ».**

VERANTWOORDING

Wij stellen voor de definitie van het oneerlijk beding over te nemen zoals ze voorkomt in de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument.

Aldus wordt onnauwkeurigheid vermeden, want ook al komen de termen *aanzienlijk verstoort* voor in alle Europese wet- en regelgevingen (ter wille van de « harmonisatie » die ook de minister als argument aanvoert), toch zullen de nationale rechtbanken een vrije interpretatie van dat begrip blijven geven.

Zie :

- 715 - 96 / 97 :

- N° 1 : Wetsontwerp.
- N° 2 : Amendementen.
- N° 3 : Verslag.
- N° 4 : Tekst aangenomen door de commissie.

(*) Derde zitting van de 49e zittingsperiode.

En Belgique, il y a beaucoup de chances pour qu'ils considèrent, en se référant à la définition de clause abusive déjà existante dans la loi du 14 juillet 1991, que ces termes sont synonymes de *déséquilibre manifeste*. La cohérence ne sera donc que formelle.

Par ailleurs, si la définition de *déséquilibre significatif* ne devait pas être la même que celle de *déséquilibre manifeste*, il y a tout lieu de croire que la Cour d'arbitrage sera saisie d'un recours motivé par le fait que cette discordance est à l'origine d'une discrimination entre les « consommateurs » et les « clients ».

Enfin, la législation nationale est autorisée à déroger au prescrit des directives dans la mesure où elle est plus restrictive que celles-ci. En l'occurrence, il est difficile de le prouver dans la mesure où les termes *déséquilibre significatif* n'ont encore aucun contenu et ne se réfèrent à aucune notion juridique connue dans notre droit. Cependant, il est possible de démontrer aux services de la Commission européenne que le choix des termes *déséquilibre manifeste* atteint au moins le but qu'elle poursuivait en choisissant les termes *déséquilibre significatif*.

En optant pour les termes *déséquilibre manifeste*, nous assurerions une cohérence avec la loi du 14 juillet 1991 ainsi que la stabilité juridique qui va de pair sans dénaturer l'objectif fixé par la directive.

N° 6 DE M. BARZIN

Art. 3

Remplacer le § 4 par ce qui suit :

« § 4. Sont nulles et interdites, même si elles ont été négociées, les clauses qui ont pour objet ou pour effet :

1) d'exclure ou de limiter la responsabilité légale du titulaire d'une profession libérale en cas de mort d'un client ou de dommages corporels causés à celui-ci, résultant d'un acte ou d'une omission de ce titulaire d'une profession libérale;

2) d'exclure ou de limiter de façon inappropriée les droits légaux du client vis-à-vis du titulaire d'une profession libérale ou d'une autre partie en cas de non-exécution totale ou partielle ou d'exécution défectueuse par le titulaire d'une profession libérale d'une quelconque des obligations contractuelles, y compris la possibilité de compenser une dette envers le titulaire d'une profession libérale avec une créance qu'il aurait contre lui;

3) de prévoir un engagement ferme du client, alors que l'exécution des prestations du titulaire d'une profession libérale est assujettie à une condition dont la réalisation dépend de sa seule volonté;

4) de permettre au titulaire d'une profession libérale de retenir des sommes versées par le client lorsque celui-ci renonce à conclure ou à exécuter le contrat, sans prévoir le droit, pour le client, de percevoir une indemnité d'un montant équivalent de la part du titulaire d'une profession libérale lorsque c'est celui-ci qui renonce;

De kans is groot dat ze er in België, onder verwijzing naar de definitie van oneerlijk beding die reeds in de wet van 14 juli 1991 is gegeven, van uitgaan dat die termen synoniem zijn met *kennelijk verstoren*. De samenhang zal bijgevolg louter formeel zijn.

Mocht de omschrijving van *aanzienlijk verstoren* voorts niet overeenstemmen met die van *kennelijk verstoren*, dan mag worden aangenomen dat bij het Arbitragehof een gemotiveerd beroep zal worden ingesteld doordat dat gebrek aan overeenstemming ten grondslag ligt aan een discriminatie tussen de « consumenten » en de « cliënten ».

Tot slot staat het de nationale wetgeving vrij af te wijken van de bepalingen van de richtlijnen wanneer ze strenger is. In dit geval valt dat moeilijk te bewijzen aangezien aan de termen *aanzienlijk verstoren* nog geen concrete inhoud is gegeven en ze naar geen in ons recht bekend rechtsbegrip verwijzen. Aan de diensten van de Europese Commissie kan evenwel worden aangetoond dat de termen *kennelijk verstoren* op zijn minst het doel bereiken dat de Commissie nastreefde toen ze voor de termen *aanzienlijk verstoren* koos.

Door voor de termen *kennelijk verstoren* te kiezen, zorgen we alleszins voor samenhang met de wet van 14 juli 1991 en voor de daaraan verbonden rechtszekerheid zonder het door de richtlijn nagestreefde oogmerk af te zwakken.

N° 6 VAN DE HEER BARZIN

Art. 3

Paragraaf 4 vervangen door wat volgt :

« § 4. Nietig en verboden zijn de bedingen die, zelfs als er werd over onderhandeld, tot doel of tot gevolg hebben :

1) de wettelijke aansprakelijkheid van de titularis van een vrij beroep uit te sluiten of te beperken bij overlijden of lichamelijk letsel van de cliënt ten gevolge van een doen of nalaten van deze titularis van een vrij beroep;

2) de wettelijke rechten van de cliënt ten aanzien van de titularis van een vrij beroep of een andere partij in geval van volledige of gedeeltelijke wanprestatie of van gebrekkige uitvoering door de titularis van een vrij beroep van één van diens contractuele verplichtingen, met inbegrip van de mogelijkheid om een schuld jegens de titularis van een vrij beroep te compenseren met een schuldvordering jegens deze op ongepaste wijze uit te sluiten of te beperken;

3) te voorzien in een onherroepelijke verbintenis van de cliënt terwijl de uitvoering van de prestaties van de titularis van een vrij beroep onderworpen is aan een voorwaarde waarvan de verwezenlijking uitsluitend afhankelijk is van zijn wil;

4) de titularis van een vrij beroep toe te staan door de cliënt betaalde bedragen te behouden wanneer deze afziet van het sluiten of het uitvoeren van de overeenkomst, zonder erin te voorzien dat de cliënt een gelijkwaardig bedrag aan schadevergoeding mag verlangen van de titularis van een vrij beroep wanneer deze zich terugtrekt;

5) d'imposer au client qui n'exécute pas ses obligations une indemnité d'un montant disproportionnellement élevé;

6) d'autoriser le titulaire d'une profession libérale à résilier le contrat de façon discrétionnaire si la même faculté n'est pas reconnue au client, ainsi que de permettre au titulaire d'une profession libérale de retenir les sommes versées au titre de prestations non encore réalisées par lui, lorsque c'est le titulaire d'une profession libérale lui-même qui résilie le contrat;

7) d'autoriser le titulaire d'une profession libérale à mettre fin sans préavis raisonnable à un contrat à durée indéterminée, sauf en cas de motif grave;

8) de proroger automatiquement un contrat à durée déterminé en l'absence d'expression contraire du client, alors qu'une date excessivement éloignée de la fin du contrat a été fixée comme date limite pour exprimer cette volonté de non-prorogation de la part du client;

9) constater de manière irréfragable l'adhésion du client à des clauses dont il n'a pas eu, effectivement, l'occasion de prendre connaissance avant la conclusion du contrat;

10) d'autoriser le titulaire d'une profession libérale à modifier unilatéralement les termes du contrat sans raison valable et spécifiée dans le contrat;

11) d'autoriser le titulaire d'une profession libérale à modifier unilatéralement sans raison valable des caractéristiques du produit à livrer ou du service à fournir;

12) de prévoir que le prix des biens est déterminé au moment de la livraison, ou d'accorder au vendeur de biens ou au fournisseur de services le droit d'augmenter leurs prix, sans que, dans les deux cas, le client n'ait de droit correspondant lui permettant de rompre le contrat au cas où le prix final est trop élevé par rapport au prix convenu lors de la conclusion du contrat;

13) d'accorder au titulaire d'une profession libérale le droit de déterminer si la chose livrée ou le service fourni est conforme aux stipulations du contrat ou de lui conférer le droit exclusif d'interpréter une quelconque clause du contrat;

14) de restreindre l'obligation du titulaire d'une profession libérale de respecter les engagements pris par ses mandataires ou de soumettre ses engagements au respect d'une formalité particulière;

15) d'obliger le client à exécuter ses obligations lors même que le titulaire d'une profession libérale n'exécuterait pas les siennes;

16) de prévoir la possibilité de cession du contrat de la part du titulaire d'une profession libérale, lorsqu'elle est susceptible d'engendrer une diminution des garanties pour le client sans l'accord de celui-ci;

17) de supprimer ou d'entraver l'exercice d'actions en justice ou des voies de recours par le client, notamment en obligeant le client à saisir exclusivement une

5) de cliënt die zijn verbintenissen niet nakomt, een onevenredig hoge schadevergoeding op te leggen;

6) de titularis van een vrij beroep toe te staan de overeenkomst op te zeggen indien zulks niet aan de cliënt wordt toegestaan, alsmede de titularis van een vrij beroep toe te staan de door de cliënt betaalde voorschotten te behouden ingeval de verkoper zelf de overeenkomst opzegt;

7) de titularis van een vrij beroep toe te staan een overeenkomst van onbepaalde duur zonder redelijke opzeggingstermijn eenzijdig op te zeggen, behalve in geval van gewichtige redenen;

8) een overeenkomst van bepaalde duur automatisch te verlengen bij ontbreken van tegengestelde kennisgeving van de cliënt, terwijl een al te ver van het einde van de overeenkomst verwijderde datum is vastgesteld als uiterste datum voor de kennisgeving van de wil van de cliënt om de overeenkomst niet te verlengen;

9) op onweerlegbare wijze de instemming vast te stellen van de cliënt met bedingen waarvan deze niet daadwerkelijk kennis heeft kunnen nemen vóór het sluiten van de overeenkomst;

10) de titularis van een vrij beroep te machtigen zonder geldige, in de overeenkomst vermelde reden eenzijdig de voorwaarden van de overeenkomst te wijzigen;

11) de titularis van een vrij beroep te machtigen zonder geldige reden eenzijdig de kenmerken van het te leveren product of de te verrichten dienst te wijzigen;

12) te bepalen dat de prijs van de goederen wordt vastgesteld op het ogenblik van levering, dan wel de verkoper van de goederen of de dienstverrichter het recht te verlenen zijn prijs te verhogen, zonder dat de cliënt in beide gevallen het overeenkomstige recht heeft om de overeenkomst op te zeggen, indien de eindprijs te hoog is ten opzichte van de bij het sluiten van de overeenkomst bedongen prijs;

13) de titularis van een vrij beroep het recht te geven te bepalen of de geleverde goederen of de dienst aan de bepalingen van de overeenkomst beantwoorden of hem het exclusieve recht te geven om een of ander beding van de overeenkomst te interpreteren;

14) de verplichting van de titularis van een vrij beroep te beperken om de verbintenissen na te komen die door zijn gevolmachtigden zijn aangegaan, of diens verbintenissen te laten afhangen van het naleven van een bijzondere formaliteit;

15) de cliënt te verplichten al zijn verbintenissen na te komen, zelfs wanneer de titularis van een vrij beroep zijn verbintenissen niet uitvoert;

16) te voorzien in de mogelijkheid van overdracht van de overeenkomst door de titularis van een vrij beroep, wanneer hierdoor de garanties voor de cliënt zonder diens instemming geringer kunnen worden;

17) het indienen van een beroep of het instellen van een rechtsvordering door de cliënt te beletten of te belemmeren, met name door de cliënt te verplichten

juridiction d'arbitrage non couverte par des dispositions légales, en limitant indûment les moyens de preuves à la disposition du client ou en imposant à celui-ci une charge de preuve qui, en vertu du droit applicable, devrait revenir normalement à une autre partie du contrat.

Portée des points 7), 10) et 12)

1) Le point 7) ne fait pas obstacle à des clauses par lesquelles le fournisseur de services financiers se réserve le droit de mettre fin au contrat à durée indéterminée unilatéralement, et ce, sans préavis en cas de raison valable, pourvu que soit mise à la charge du titulaire d'une profession libérale l'obligation d'en informer la ou les autres parties contractantes immédiatement.

2) Le point 10) ne fait pas obstacle à des clauses selon lesquelles le fournisseur de services financiers se réserve le droit de modifier le taux d'intérêt dû par le client ou dû à celui-ci, ou le montant de toutes autres charges afférentes à des services financiers, sans aucun préavis en cas de raison valable, pourvu que soit mise à la charge du titulaire d'une profession libérale l'obligation d'en informer la ou les autres parties contractantes dans les meilleurs délais et que celles-ci soient libres de résilier immédiatement le contrat.

Le point 10) ne fait pas non plus obstacle à des clauses selon lesquelles le titulaire d'une profession libérale se réserve le droit de modifier unilatéralement les conditions d'un contrat de durée indéterminée pourvu que soit mis à sa charge le devoir d'en informer le client avec un préavis raisonnable et que celui-ci soit libre de résilier le contrat.

3) Les points 7), 10) et 12) ne sont pas applicables aux :

— transactions concernant les valeurs mobilières, instruments financiers et autres produits ou services dont le prix est lié aux fluctuations d'un cours ou d'un indice boursier ou d'un taux de marché financier que le titulaire d'une profession libérale ne contrôle pas;

— contrats d'achat ou de vente de devises, de chèques de voyage ou de mandats-poste internationaux libellés en devises.

4) Le point 12) ne fait pas obstacle aux clauses d'indexation de prix pour autant qu'elles soient licites et que le mode de variation du prix y soit explicitement décrit. »

JUSTIFICATION

La lecture de la loi est plus aisée si la liste des clauses abusives d'office sont insérées à cet endroit. L'argument, selon lequel la division de cette liste en deux parties (dont la deuxième précise la première) n'est pas habituelle dans une loi, ne nous paraît pas pertinent. Ce qui doit primer c'est la clarté du texte.

J. BARZIN

zich uitsluitend tot een niet onder een wettelijke regeling ressorterend scheidsgerecht te wenden, door de bewijsmiddelen waarop de cliënt een beroep kan doen op ongeoorloofde wijze te beperken of hem een bewijslast op te leggen die volgens het geldende recht normaliter op een andere partij bij de overeenkomst rust.

Draagwijdte van de punten 7), 10) en 12)

1) Punt 7) staat niet in de weg aan bedingen waarbij de leverancier van financiële diensten zich het recht voorbehoudt eenzijdig een eind te maken aan een overeenkomst van onbepaalde duur, en dit zonder opzegtermijn in geval van geldige reden, mits de titularis van een vrij beroep verplicht wordt hiervan onmiddellijk de andere contracterende partij(en) op de hoogte te stellen.

2) Punt 10) staat niet in de weg aan bedingen waarbij de leverancier van financiële diensten zich het recht voorbehoudt de door of aan de cliënt te betalen rentevoet of het bedrag van alle andere op de financiële diensten betrekking hebbende lasten bij geldige reden zonder opzegtermijn te wijzigen, mits de titularis verplicht wordt dit zo spoedig mogelijk ter kennis te brengen van de andere contracterende partij(en) en deze vrij is (zijn) onmiddellijk de overeenkomst op te zeggen.

Punt 10) staat evenmin in de weg aan bedingen waarbij de titularis van een vrij beroep zich het recht voorbehoudt de voorwaarden van een overeenkomst voor onbepaalde tijd eenzijdig te wijzigen, mits hij verplicht is de cliënt daarvan redelijke tijd vooraf in kennis te stellen en het de laatste vrij staat de overeenkomst te ontbinden.

3) De punten 7), 10) en 12) zijn niet van toepassing op :

— transacties met betrekking tot effecten, financiële instrumenten en andere producten of diensten waarvan de prijs verband houdt met de fluctuaties van een beurskoers of een beursindex dan wel financiële marktkoersen waar de titularis van een vrij beroep geen invloed op heeft;

— overeenkomsten voor de aankoop of verkoop van vreemde valuta, reischeques of internationale in de vriezen opgestelde postmandaten.

4) Punt 12) staat niet in de weg aan bedingen van prijsindexering, voor zover deze wettig zijn en de wijze waarop de prijs wordt aangepast hierin expliciet beschreven is. »

VERANTWOORDING

De wet leest makkelijker als de lijst van de ambtshalve oneerlijke bedingen op deze plaats wordt ingevoegd. Het argument als zou de opsplitsing van die lijst in twee delen (waarvan het tweede deel het eerste preciseert) niet gebruikelijk zijn in een wet, lijkt ons niet steekhoudend. De duidelijkheid van de tekst moet immers voorrang hebben.